



บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

ในการศึกษาวิจัย เรื่อง การประเมินบทบาททางการเมืองของสื่อมวลชน ในช่วงรัฐบาล พล.อ.สุจินดา คราประยูร นี้ เมื่อพิจารณาจาก ระเบียบวิธี ที่ได้นำมาศึกษา กล่าวได้ว่า เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ซึ่ง พัทธาสาธุ (อ้างถึงในสุภาวงศ์ จันทวานิช, 2531:17) นักวิจัยเชิงคุณภาพท่านหนึ่งได้เสนอว่า อาจเรียกการวิจัยชนิดนี้ว่า "การวิจัยเชิงคุณลักษณะ" ก็ได้ เพราะเป็นการวิจัยที่มุ่งศึกษา "คุณลักษณะ" ของสิ่งต่าง ๆ และปรากฏการณ์โดยในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้เชื่อมโยงข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ แล้วนำมาเทียบเคียง กับ หลักแนวคิดและทฤษฎี เพื่ออธิบายคุณลักษณะการสร้างเนื้อหาในเชิงบทบาททางการเมืองของสื่อมวลชน ในช่วงระยะเวลาดังกล่าว ให้เข้าใจอย่างกระจ่างชัด

แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา

แหล่งข้อมูล ในการศึกษาค้างนี้ ได้ใช้แหล่งที่มาของข้อมูลจากหนังสือพิมพ์ 2 ฉบับด้วยกันคือหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ และ หนังสือพิมพ์มติชน เป็นหลักทั้งนี้เนื่องจากแหล่งข้อมูลจากสื่อวิทยุและโทรทัศน์ ส่วนใหญ่เป็นประกาศ คำสั่ง เป็นหลัก จึงขาดความเป็นอิสระภาพในการแสดงบทบาทของสื่อมวลชน ดังนั้นแหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา จึงใช้สื่อหนังสือพิมพ์เป็นหลักและใช้แหล่งข้อมูล 2 ลักษณะคือ 1. เรื่องที่ปรากฏในสื่อมวลชน 2. แหล่งข้อมูลประเภทบุคคล ซึ่งมีรายละเอียดของแต่ละแหล่ง มีดังต่อไปนี้

1. เรื่องที่ปรากฏในสื่อมวลชน

อันเนื่องจากในงานวิจัยนี้ ได้กำหนดขอบเขตของ สื่อมวลชน ที่เลือกมาศึกษา โดยเลือกเฉพาะสื่อหนังสือพิมพ์เป็นหลัก ทั้งนี้เพราะว่า สื่อหนังสือพิมพ์รายวัน เป็นสื่อมวลชนที่น่าเสนอเรื่องทางการเมืองมากที่สุดและเป็นสื่อ ที่ได้รับความสนใจจากประชาชน เป็นอย่างมาก โดยที่หนังสือพิมพ์รายวัน หลายฉบับ จะมีพื้นที่หรือคอลัมน์บทความต่าง ๆ มาก อีกทั้งเจ้าของ เป็นเอกชนไม่ตกอยู่ภายใต้การบริหารงานด้วยระบบข้าราชการทั้งปวง

ในการศึกษานี้ ได้เลือกจาก หนังสือพิมพ์ประชานิยม 1 ฉบับ คือ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ โดยศึกษาเนื้อหาที่ปรากฏจาก บทรายงานข่าว และ บทวิพากษ์วิจารณ์ คือ บทรายงานข่าวหน้าหนึ่งบทบรรณาธิการ หน้า3คอลัมน์ซ้ายคา หน้า3 คอลัมน์ขุมเหะเหพาที่ หน้า 5 คอลัมน์ลมเปลี่ยนทิศหมายเหตุประเทศไทย หน้า5 คอลัมน์การ์ตูนผู้ใหญ่มากับทุ่งหมาเมิน หน้า5 คอลัมน์สายล่อฟ้า ตวัดปากกา กล้าได้กล้าเสีย หน้า6 ส่วนหนังสือพิมพ์ กึ่งประชานิยมกึ่งคุณภาพ ได้เลือกมา 1 ฉบับ คือหนังสือพิมพ์ มติชนรายวัน โดยศึกษาจากบทรายงานข่าวหน้าหนึ่ง คอลัมน์เดินหน้าชน โดยผู้สื่อข่าวพิเศษ หน้า2 คอลัมน์จับกระแส หน้า2-3ทั้งคอลัมน์นักเขียนประจำ เช่น โสภุมหัททองขวางและนักเขียนที่ตีพิมพ์ ในหน้า 3 คอลัมน์ บทนำหน้า 8 คอลัมน์นอกประเด็น หน้า8 คอลัมน์จอตป้ายประชาชน หน้า 8 โดยศึกษาถึงลักษณะบทบาททางการเมืองตามลักษณะของเนื้อหาที่ปรากฏในแต่ละวัน ว่า มีความสัมพันธ์ กับ ลักษณะของบทบาททางการเมืองเป็นอย่างไร มีรูปแบบเช่นใด ซึ่งสื่อหนังสือพิมพ์ ไม่มีข้อจำกัดในเรื่องของหลักฐานและการถูกควบคุมจากอำนาจของรัฐบาลในช่วงเวลานั้น

ส่วน สื่อทางวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ ในการศึกษาพบว่า ถูกจำกัด อีสรภาพในการนำเสนอ ทั้งที่เกิดจากผู้ปฏิบัติเอง และคำสั่งจากผู้มีอำนาจในขณะนั้น ลักษณะของบทบาททางการเมืองของ สื่อทางวิทยุกระจายเสียง และ วิทยุโทรทัศน์ จึงไม่มีความหลากหลายในตัวบทบาท และ บทบาทนั้นไม่สามารถที่กระทำตามบทบาทของสื่อมวลชนที่พึงมีเหมือนเช่นตามสภาพปกติได้

2. แหล่งข้อมูลประเภทบุคคล

เพื่อให้เข้าถึงคำตอบ และ เหตุผลพร้อมด้วยปัจจัยต่าง ๆ ที่เป็นที่มาของลักษณะบทบาทของสื่อมวลชน ตลอดจนวัตถุประสงค์ และ ตัวกำหนดในการที่ตอบปัญหาในงานวิจัยครั้งนี้ จึงได้ใช้แหล่งข้อมูล ประเภทบุคคล เพื่อหาคำตอบด้วยการใช้วิธีการของการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก จากผู้ที่ทำหน้าที่สื่อมวลชน โดยใช้แหล่งข้อมูล ประเภทบุคคล นี้ มาวิเคราะห์หาเหตุผล กับลักษณะบทบาทตามที่ปรากฏในสื่อหนังสือพิมพ์ ซึ่งบุคคลที่ได้เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informant) นี้ เป็นตัวแทนกลุ่มของผู้ปฏิบัติหน้าที่สื่อมวลชนที่จะตอบคำถามในงานวิจัยนี้ คือ นายธงชัย ฌ.นคร หัวหน้าข่าวหน้าหนึ่ง หนังสือพิมพ์ ไทยรัฐ ซึ่งเคยได้ปฏิบัติหน้าที่มาตั้งแต่เป็นผู้สื่อข่าวในอดีตจนกระทั่งมาเป็นหัวหน้าข่าวหน้าหนึ่ง และเป็นผู้เขียนคอลัมน์ โดยใช้นามปากกาว่า ชี 12 ด้วย จึงมีคุณสมบัติที่ครบถ้วนในการที่จะเป็นบุคคลที่ให้ข้อมูลหลัก (key informant) ในงานวิจัยครั้งนี้ ประกอบกับผู้วิจัย ได้มีความคุ้นเคยสนิทสนม กับ บุคคลที่ให้ข้อมูลหลัก เป็นระยะเวลาที่ยาวนาน ในการซักถาม หาเหตุผล ข้อมูลต่าง ๆ ที่ ผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informant) ให้ข้อมูลในครั้งนี้ จึงได้รับความร่วมมือด้วยดีตั้งจากคำสัมภาษณ์ของคุณธงชัย ความตอนหนึ่งที่ว่าในเรื่องนี้ มีว่า

...ทำให้สัมภาษณ์ทั้งหมดนี้เป็นความรู้สึกนึกคิดที่แท้จริงของผม ผมไม่เคยให้สัมภาษณ์นักศึกษาหรือใครทำนองเดียวกับที่มาคุยแบบนั้นคือผมระมัดระวัง หรือ คิดก่อน ที่จะพูดให้มาก แต่สำหรับกรณีนี้ผมคิดว่า น่าจะเป็นประโยชน์ ผมก็เลยถ่ายทอดความคิดเห็นที่แท้จริงออกมา แต่ต้องเรียนย้ำว่าเป็นความคิดของผมคนเดียว ไม่ใช่ความคิดเห็นของนักหนังสือพิมพ์ทั้งหมด แต่ผมซึ่งเป็นนักหนังสือพิมพ์คนหนึ่ง เห็นอย่างนี้ ก็จะได้ประโยชน์แค่ไหน หรือ ไม่ได้ แล้วแต่ที่จะเอาไปพิจารณาอีกแล้วกัน

แต่อย่างไรก็ดีในการศึกษาครั้งนี้ ได้มีข้อควรระวังในเรื่องของเวลาที่นัดหมาย ทั้งนี้เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลหลัก มีการทำงานที่เป็นเวรเวลาดึงต้องมีกำหนดหมายล่วงหน้าให้มีความชัดเจนที่แน่นอนและช่วงเวลาที่เหมาะสมที่สุดในการสัมภาษณ์ก็คือ ช่วงเวลาตั้งแต่

13.00น.จนถึง 15.00น. ซึ่งเป็นช่วงที่มีเวลาที่ผู้ให้ข้อมูลหลักสามารถให้เวลาที่จะดำเนินการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกได้ดีที่สุด

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ที่ปรากฏใน สื่อมวลชน จากแหล่งข้อมูลทั้ง 2 แหล่ง ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ได้ใช้ช่วงเวลาในการเก็บตั้งแต่ช่วง เดือน เมษายน ถึง เดือนพฤษภาคม 2535 ซึ่งเก็บรวบรวมจากคอลัมน์ต่าง ๆ ตามที่กำหนดจาก หนังสือพิมพ์รายวัน 2 ฉบับ และทำการคัดลอกถ่ายสำเนาเอกสาร สำหรับแหล่งข้อมูลประเภทบุคคล ได้บันทึกเทป และ ทำการถอดแถบเทปเสียงที่ได้บันทึกไว้และทำเป็นบทสำเนา

ในการเก็บข้อมูล ประเภทบุคคล ซึ่งได้ใช้วิธีการ สัมภาษณ์แบบเจาะลึก เพื่อให้ได้ข้อมูลโดยได้ใช้คำถามดังนี้

1. บทบาททางการเมือง ในช่วงรัฐบาล พล.อ.สุจินดา คราประยูร ของ สื่อมวลชนมีบทบาทอะไรบ้าง? และทำไมจึงต้องสร้างบทบาทเหล่านั้น
2. บทบาททางการเมือง ในแต่ละบทบาท มีปัจจัยอะไร ที่เป็นตัวกำหนดบทบาท ในช่วงเวลาตอนนั้น
3. มีความคิดเห็นอย่างไร ในบทบาทของสื่อมวลชน ประเภท สื่อวิทยุกระจายเสียง และสื่อวิทยุโทรทัศน์ในช่วงเวลาตอนนั้น
4. มีความคิดเห็นอย่างไร ที่สื่อมวลชน เป็นผู้ต่อต้าน การเข้ามาเป็นนายกรัฐมนตรีของ พล.อ.สุจินดา คราประยูร ทำไมจึงเชื่อเช่นนั้น? มีปัจจัยอะไรที่เป็นตัวกำหนด

5. ในฐานะที่เป็นสื่อมวลชนคนหนึ่ง มีข้อเสนออะไรที่บทบาทของสื่อมวลชนในช่วงรัฐบาล พล.อ.สุจินดา คราประยูร ยังไม่ได้กระทำให้บทบาททางการเมือง

การตรวจสอบข้อมูล

เมื่อทำการรวบรวมข้อมูล ได้แล้ว ก่อนทำการวิเคราะห์ข้อมูล ก็จำเป็นต้องตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลดังกล่าว ตามลักษณะของข้อมูลที่ปรากฏในสื่อมวลชน แบ่งตามประเภทของบทบาททางการเมือง เป็นหมวดหมู่ กล่าวคือ ทำการคัดลอกหลักฐานจาก สื่อหนังสือพิมพ์ ในแต่ละวันตามช่วงระยะเวลาตั้งแต่เดือน เมษายน ถึง เดือน พฤษภาคม 2535 โดยตรวจสอบในเรื่องวันที่ ที่ปรากฏกับต้นฉบับอีกครั้งหนึ่ง พร้อมทั้งเทียบกับต้นฉบับด้วย โดยเฉพาะในการถ่ายเอกสาร ทั้งนี้เพราะสำเนา คอลัมน์บทความรายงานต่าง ๆ นี้ ในสำเนาจะไม่ปรากฏวันที่นำเสนอ จึงเป็นหน้าที่ของผู้วิจัยที่จะต้องนำสำเนานั้น มาเปรียบเทียบกับ ต้นฉบับจริงแล้วทำการบันทึกลงวันที่ ในการตรวจสอบในลักษณะนี้ คือ การตรวจสอบในเรื่องของเวลาให้อยู่ในขอบเขตที่กำหนดไว้

สำหรับข้อมูลประเภทบุคคล ทำการตรวจสอบ กับ ลักษณะของบทบาท ที่ได้จากวิเคราะห์จาก เรื่องที่ปรากฏในสื่อมวลชน ขณะทำการสัมภาษณ์ไปพร้อม ๆ กัน จึงเท่ากับ เป็นการตรวจสอบทวนซ้ำความเข้าใจที่ถูกต้อง ทั้งผู้วิจัยและผู้ให้สัมภาษณ์ไปในตัว อันเป็นการตรวจสอบ ความเข้าใจและความถูกต้อง ตามปัญหาคำวิจัยที่ตั้งไว้ในงานวิจัยนี้ อีกครั้งหนึ่ง

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษา การประเมินบทบาททางการเมือง ของสื่อมวลชนในช่วงรัฐบาล พล.อ.สุจินดา คราประยูร นี้ ได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูล ที่ได้มาจากการรวบรวม คือ

1. การวิเคราะห์ข้อมูล ลักษณะและรูปแบบ ของ บทบาททางการเมืองของ สื่อมวลชน ได้ใช้วิธีการวิเคราะห์ ตามวิธีการที่ Yvonna S. Lincoln และ Egon G. Guba (1985) เสนอไว้ใน *Naturalistic Inquiry* กล่าวคือ นำเรื่องที่มุ่งหา คล้ายคลึงกัน หรือ มีความสัมพันธ์กันมาจัดไว้ในหมวดหมู่เดียวกันโดยผู้วิจัยจะเป็นเครื่องมือ ที่ใช้ในการตัดสินใจว่าข้อมูลนั้นอยู่ในหมวดหมู่เดียวกันหรือไม่เมื่อได้ทำการแยกประเภทข้อมูล แต่ละชั้นจนหมดสิ้นแล้ว ก็จะนำชุดของข้อมูลในแต่ละประเภทมาพิจารณาเพื่อหาคุณลักษณะ เฉพาะตัวของแต่ละบทบาททางการเมืองที่เกิดขึ้นว่าเป็นไปในลักษณะประเภทของบทบาท ใดๆ และมีหมวดหมู่อยู่ในรูปแบบอย่างไร

2. การประเมิน บทบาททางการเมืองของแต่ละบทบาท โดยศึกษาจาก ทฤษฎี โครงสร้างหน้าที่ของสื่อมวลชน แนวคิดเกี่ยวกับข่าว แนวคิดเรื่อง การสร้างข่าว ใน เรื่องของการสร้างเหตุการณ์เทียม และ แบบจำลองการต่อต้านของสื่อมวลชน ได้ใช้เป็น แนวทางในการกำหนดบทบาททางการเมืองของสื่อมวลชน ส่วนในวิธีการของประเมินบท บทบาทในแต่ละบทบาทที่ศึกษานั้น ได้ใช้หลักเกณฑ์ของปัจจัย ที่นำมาทำการประเมินอยู่ 2 ลักษณะ คือ

1. ผลกระทบในด้านที่เป็นคุณประโยชน์ให้กับสังคมในแต่ละบทบาท
2. ผลกระทบในด้านที่เป็นโทษให้กับสังคมในแต่ละบทบาท

ซึ่งเมื่อได้ประเมินผลออกมาแล้วสามารถแยกเป็นผลกระทบในด้านที่เป็นคุณประโยชน์ และในด้านที่เป็นโทษ จากการกระทำบทบาทของสื่อมวลชน ต่อบุคคลหรือสังคมตามแต่ละ บทบาทที่สื่อมวลชนได้แสดงออกซึ่งบทบาทนั้น ๆ

จากการที่นำระเบียบวิธีวิจัยมาใช้ศึกษาในเรื่องการประเมินบทบาททางการเมือง ของสื่อมวลชนในช่วงรัฐบาล พล.อ. สุจินดา คราประยูร พบว่านอกเหนือจากข้อจำกัดที่ สำคัญในการแสดงออกซึ่งบทบาททางการเมืองของสื่อวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ซึ่ง มีข้อจำกัดไปแล้วนั้น ยังมีข้อจำกัดอีกประการหนึ่งคือปัญหาในการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก ที่จะ

ทำการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกให้ได้ข้อมูลคำตอบจากประเด็นปัญหาที่กำหนดไว้จากบุคคลอื่นที่นอกเหนือไปจาก คุณธงชัย ณ.นคร ที่ให้ข้อมูลมานั้น เป็นข้อจำกัดของงานวิจัยนี้ ทั้งนี้ เพราะการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกในคำถามที่กำหนดไว้เพื่อนำไปสู่คำตอบ มีลักษณะของคำถามบางคำถามที่ต้องการคำตอบไปในลักษณะ ที่แสดงถึงผลเสียจากการกระทำหน้าที่ที่ไม่สร้างสรรค์รวมไปถึงจรรยาบรรณอันจะเป็นผลกระทบต่อผู้ทำการสื่อสารมวลชนเองความคุ้นเคยกับผู้ให้ข้อมูลหลัก จึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญมากกว่าการที่จะได้มาซึ่งคำตอบของคุณหลาย ๆ คน แต่ไม่สามารถนำไปสู่คำตอบในงานวิจัยนี้ได้ เพราะสาเหตุเองที่ทำให้งานวิจัยนี้มีข้อจำกัดในเรื่องความหลากหลายของผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งมีเพียงเฉพาะแต่คุณธงชัย ณ.นคร เท่านั้น

นอกจากนี้ ในการที่ได้นำระเบียบวิธีวิจัยมาใช้ศึกษา ยังพบอีกว่าในช่วงเวลาดังกล่าวนี้เป็นช่วงระยะเวลาที่บทบาททางการเมืองของสื่อมวลชน ได้มีการแปรเปลี่ยนไปตามปริบท ตามเหตุการณ์ทางการเมืองที่มีความแปรเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็วอยู่ตลอดเวลา จึงเป็นผลทำให้ขณะที่ทำการศึกษาถึงลักษณะ เนื้อหาจากข้อมูลของคอลัมน์เดียวกันในสื่อหนึ่งสื่อพิมพ์ฉบับเดียวกัน มีความขัดแย้งกันในการแสดงออกซึ่งบทบาทที่ตรงกันข้ามกันเช่น คอลัมน์ชายคา หน้า 3 ที่แสดงออกซึ่งบทบาทในการสนับสนุน พล.อ. สุจินดา ในช่วงแรกที่ พล.อ. สุจินดา เข้ารับตำแหน่ง ต่อมาเมื่อมีการต่อต้านก็มีการแปรเปลี่ยนไป ในการรวบรวมบทบาท จึงต้องใช้การวิเคราะห์เนื้อหาที่สะท้อนแสดงออกมาเป็นหลักทำให้ลักษณะของบทบาทในคอลัมน์เดียวกันมีหลายบทบาท ซึ่งผลการศึกษาก็ได้กล่าวในบทถัดไป